

НАШ МАКСІМ БАГДАНОВІЧ

Наш Якуб Колас...
Наш Янка Купала...
І — наш Максім Багдановіч.
Успамінаючы вялікага паэта ў сувязі са 125-годдзем з дня яго нараджэння, мы зрабілі спробу адкрыць складнікі яго Велічы і Неўміручасці. Слова — літаратуразнаўцы і паэту Юліі АЛЕЙЧАНЦЫ.

Арфей з народа

...Ад часу прашага з'яўлення ў друку да апошніх творчых крокаў Максіма Багдановіча прайшоў усяго адзін дзесятак гадоў. Разумеючы, што ранні сыход немінучы, Максім Кніжнік тварыў з двайным энтузіязмам і руплівасцю, баючыся многае не паспець. Чытанне і пісанне ляжачы, у знямоце, сталі для яго звычайнай справай...

Але гэта пазней. А ў 1907 годзе «Наша ніва» адразу ж пасля паступлення ў рэдакцыю надрукавала апаўданае шаснаццацігадовага гімназіста Максіма Багдановіча «Музыка». Аб значнасці такога прызнання і гаварыць не даводзіцца: гэтае грамадска-палітычнае і літаратурнае выданне пакінула, бадай, найбольшы след у гісторыі беларускай літаратуры дакастрычніцкага часу і стала сапраўды народным, любімым як інтэлігенцыяй, так і дробным сялянствам. Паказальнымі з'яўляюцца наступныя лічбы: за першыя тры гады існавання «Нашай нівы» (1906—1909) на старонках газеты было надру-

кавана 906 допісаў з 489 населеных пунктаў Беларусі. Такой аўтарскай актыўнасцю не магло пахваліцца тады ні адно афіцыйнае ці прыватнае выданне Мінска ці Вільні! Арганічным з'яўляецца публікацыя гуманістычнага і адраджэнскага па змесце прытчавага апаўданага «Музыка» на старонках «Нашай нівы» менавіта ў гэты час. Курс выдання 1906—1907 гг. вызначаецца агітацыяй за дэмакратычныя рэформы, паступовы прагрэс праз дэмакратызацыю цэнтральных і мясцовых органаў улады, крытыка царызму набывае, так бы мовіць, больш памяркоўны і асветніцкі кірунак. Выратавальная сіла мастацтва, імкненне да святла і разняволення — даволі характэрныя для адраджэнскай думкі Беларусі тэмы.

Заўважым: менавіта алегрычная проза стала стартавай пляцоўкай для ўзлёту таленту Багдановіча, праявіліся творы якога пэўны час знаходзіліся ў цені яго пазычных перамог. І гэта таксама здаецца сімптама-

тычным: менавіта з міфалагічнага, казачнага эпаса народаў свету пачыналася знаёмства будучага творцы з літаратурай. Ва ўспамінах бацька пісьменніка расказвае пра бабулю Анэлю, «выдатную расказчыцу народных казак», для якой «перадача казачнага сюжэта было творчым актам». А яшчэ дзеці ведалі «Рустэма і Зараба», «Іліяду», «Калевалу»... Вядома, на іўна думаць, што крыніцай творчага натхнення для напісання «Музыкі» былі толькі творы фальклорныя. Відавочна, была вядома цікаўнаму Максіму і літаратурная арфічная традыцыя апявання мастацтва. Творчая «перакадзіроўка» міфалагічных традыцый для ўвасаблення іх у новай мастацкай прасторы здзяйснялася ў беларускай літаратуры і да Багдановіча У. Сыракомлем, В. Дуніным-Марцінкевічам, Ф. Багушэвічам, А. Абуховічам, але так глыбока непасрэдна яшчэ не рабілася. Відавочна, гэта адбылося ад таго, што тама голасу з народа, творцы-чараўніка была вельмі блізкая і набалелая для аўтара. Бо за «не свае» тэмы прыныповы аўтар ніколі не браўся, пра што яскрава сведчыць яго пазнейшы ліст у тую ж «Нашу ніву»: «Дзякую... за тэмы. Я, канечне, апрацюю колькі з іх, але не ўсе, бо яны ахопліваюць толькі першыя часы жыцця Беларусі, калі яна мала рознілася ад іншай Русі. Ці ёсць у XI—XII вяках сур'ёзная розніца між бытам якіх-небудзь дрыгавічой і, напрыклад, вяцічэй? Пэўна, што не. Куды цікаўша апісываць Беларусь XVI і XVII

стагоддзяў. Тады і мясцовая, карэнная культура адстаялася і выкрышталізавалася ў цвёрдыя, своеобразныя формы...»

Але не будзем усё ж паўтараць клішыраваную, аксіяматычную ў савецкім літаратуразнаўстве думку аб тым, што «Музыка» — гэта творчы маніфест Максіма Багдановіча, квінтэсэнцыя яго творчых задум. Прытча пра народнага музыку, безумоўна, выяўляе творчае крэда пісьменніка. Але яго першы друкаваны твор усё ж такі даволі просты і традыцыйны (у польскіх рамантыкаў, напрыклад, ужо была створана немалая галерэя вобразаў мастакоў з народа), хоць і выяўляе добрае, ні ў якім разе не вучнёўскае, а разняволеннае валоданне стылем і мастацкім словам, творчы ўзлёт фантазіі і разуменне магчымасці служэння сюжэта ўласным грамадскім ідэалам. Да таго ж пасля «Музыкі» Багдановіча беларускія творцы надалі тэме Арфея з народа сусветнае гучанне (размова пра «Курган» Янкі Купалы, «Сымона-музыку» Якуба Коласа і шэраг наступных выдатных твораў).

«А бывала яшчэ й так, што музыка быццам вырастаў у вачах людзей, і тады граў моцна, гучна: гудзяць струны, дзваніць рымка, бас, як гром, гудзіць і грозна будзіць ад сну і завець ён народ. І людзі падымалі апушчаныя голавы...» — пісаў малады М. Багдановіч 110 гадоў таму. Цікава, ці ўяўляў ён тады, наколькі сам вырасце ў вачах народа? Так ці не, аднак песня Музыкі-Максіма трывожыць і нас, сённяшніх.

Максім Багдановіч

МУЗЫКА

Жыў на свеце музыка. Многа хадзіў ён па зямлі ды усё граў на скрыпцы. І плакала ў яго руках скрыпка, і такая была ў яго гранні нуда, што аж за сэрца хапала...

Плача скрыпка, льюць людзі слёзы, а музыка стаіць і выводзіць яшчэ жаласней, яшчэ нудней. І балела сэрца, і падступалі к вачам слёзы: так і ўдарыўся б грудзю аб зямлю, ды ўсё слухаў бы музыку, усё плакаў бы па сваёй долі...

А бывала яшчэ й так, што музыка быццам вырастаў у вачах людзей, і тады граў моцна, гучна: гудзяць струны, дзваніць рымка, бас, як гром, гудзіць і грозна будзіць ад сну і завець ён народ. І людзі падымалі апушчаныя голавы, і гневам вялікім блішчалі іх вочы.

Тагды бляднелі і трасліся, як у ліхаманцы, і хаваліся ад страху, як тыя гадзюкі, усе крыўдзіцелі народу. Многа іх хацела купіць у музыкі скрыпку яго, але ён не прадаў яе нікому. І хадзіў ён далей меж беднымі людзьмі і граннем сваім будзіў ад цяжкага сну.

Але прыйшоў час, і музыкі не стала: злыя і сільныя людзі кінулі яго ў турму, і там скончылася жыццё яго... І тыя, што загубілі музыку, узялі яго скрыпку і пачалі самі граць на ёй народу.

Толькі іхняе гранне нічога людзям не сказала. «Добра граеце, — гаварылі ім, — ды ўсё не тое!» І ніхто не мог растлумачыць, чаму ад грання музыкі так моцна білася сэрца бедкаю. Ніхто не ведаў, што музыка ўсю душу сваю клаў у ігру. Душа яго знала ўсё тое гора, што бачыў ён па людзях; гэта гора грала на скрыпцы, гэта яно вадзіла смыкам па струнах; і ніводзін сыты не мог так граць, як грала народнае гора.

Прайшло шмат гадоў з таго часу. Скрыпка разбілася. Але памяць аб музыку не згінула з ім разам. І з-памеж таго народу, катораму ён калісь граў, выйдучы дзясяткі новых музыкаў і граннем сваім будучы будзіць людзей к свету, прайдзе, брацтву і свабодзе...

■ 3 нагоды

ЯК НА «ЛЯЛЬЧЫНЫ» ІМЯНІНЫ...

У Віцебску адсвяткавалі 30-годдзе Беларускага тэатра «Лялька». Тэатр — заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь, уладальнік некалькіх гран-пры прэстыжных міжнародных фестываляў

У Віцебскім абласным краязнаўчым музеі адкрылася выстаўка, на якой прадстаўлены лялькі і дэкарацыі, тэатральныя афішы, фота... Сюрпрызам падчас прэзентацыі экспазіцыі стала паведамленне ў адным з віншаванняў. Намеснік дырэктара музея Валерый ШЫШАНАЎ працітаваў словы з газеты «Вітэбскі пролетарый», якую распаўсюдзілі 15 сакавіка 1936 года. Арыгінал знаходзіцца ў Санкт-Пецярбургу. У ёй надрукавана, што створана першая беларуская студыя лялечнага тэатра...

У адказ Віктар КЛІМЧУК, мастацкі кіраўнік «Лялькі», заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, пажартаваў: «Прышлі на выстаўку маладымі, 30-гадовымі, а пойдзем 80-гадовымі!».

Ён дадаў, што лялечнаму мастацтву на Віцебшчыне і сучаснай Беларусі ў цэлым шмат вякоў. Яно вядома яшчэ з часоў пастановак батлейкі...

А «Лялька» «нарадзілася» ў 1986 годзе ў віцебскім Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа. Першая пастаноўка — «Дзед і Жораў» па п'есе Віталія Вольскага — спадабалася мастацкай радзе тэатра. І ў хуткім часе спектакль атрымаў перамогу на тэатральным конкурсе ў Грод-

не... Сёння ў рэпертуары «Лялькі» больш за 35 спектакляў для дзяцей і аж 10 — для дарослых.

Найлепшы паказчык запатрабаванасці пастановак — колькасць прададзеных квіткаў. Яны ў апошні час актыўна раскупляюцца і праз інтэрнэт.

Дарэчы, некалькі гадоў таму мясцовыя ўлады планавалі вылучыць тэатру новы будынак. Быў распрацаваны праект. Але пакуль рэалізацыя задумы — справа дня заўтрашняга. «Лялька» даўно мае неабходнасць у вялікай глядзельнай зале. Ды і артыстам, лялькам, тэхнічнаму персаналу цесна ў парэальна маленькім будынку дарэвалюцыйнага часу.

На выставе дэкарацый да спектакляў і лялек.

У тэатры з нагоды юбілею адбыўся капуснік «Нам 30 гадоў». Артысты прыгадалі мінулае, падарылі публіцы феерыю песень, танцаў, жартаў і нават фокусаў. Адным з ганаровых гасцей стаў нядаўна выбраны на пасаду старшыня Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў Уладзімір Цярэнцёў.

З юбілеем «Ляльку» павіншаваў папулярны ўжо далёка за межамі краіны беларускі кабарэ-бэнд «Сярэбрае выселле».

«Лялька» шмат выступае па-за межамі Беларусі. Нядаўна артысты бралі ўдзел у II Міжнародным фестывалі тэатраў лялек у Тамбове. Паказалі японскую казку пра каханне і разуменне самага важнага ў жыцці — спектакль «Чароўная зброя Кэндзо».

Падчас міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску» тэатр стане сталіцай Лялечнага квартала. У гэтым параўнальна новым праекце возьмуць удзел калектывы з розных краін. Цуд мастацтва для гледачоў усіх узростаў можна будзе ўбачыць і на вуліцы. Усе планы арганізатары пакуль не раскрываюць.

Прымяна, што менавіта гэты чудаўны тэатр — даўні сябар «Звязды». У прыватнасці, прызы рэдакцыі атрымлівалі юныя пераможцы конкурсу самаробных анэляў.

Аляксандр ПУКШАНСКІ.
pukshanski@zviazda.by